Journal of MCU Kanchana Review
วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์
Journal Homepage: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Kanchana-editor/index

วงจรรัฐประหารกับการเมืองไทย: การตีความปรากฏการณ์ผ่านมุมมองเชิงลึก

มุกรวี ฉิมพะเนาว์[1]*, ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์[2]
ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[1],
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง[2]

The Circle of Military Coup in Thai Politics: The Interpretation of Phenomenon through Thick Description

Mukrawee Chimphanao[1]*, Silawat Chaiwong[2]
ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University[1],
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakorn Lampang Buddhist College[2]

Article Info

Vol. 2 No. 1 (Jan-Apr 2022)

Academic Article

Article History:

Received 25 Nov 2021;
Revised 30 Jan 2022;
Accepted 31 Jan 2022

คำสำคัญ:
วงจรรัฐประหาร;
การเมืองไทย;
การตีความทางสังคมศาสตร์

Corresponding Author,
E-mail: mukrawe.chim
@mcu.ac.th*

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในปี พ.ศ. 2475 จากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย รัฐประหารกับการเมืองไทยเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาโดยตลอด โดยทหารเข้ามาแทรกแซงและมีบทบาททางการเมืองอยู่เสมอ บทความเรื่องนี้ต้องการนำเสนอปัจจัยในการแทรกแซงทางการเมืองของทหารที่หยั่งรากในสังคมไทยจนเสมือนเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมการเมืองไทย ผ่านมุมมองปรัชญาทางสังคมศาสตร์และการมองปรากฏการณ์ในเชิงลึกของคลิฟฟอร์ด เกียทซ์ การรัฐประหารเป็นผลมาจากทัศนคติ อุดมการณ์และวัฒนธรรมขององค์กรทหารที่มีลักษณะเฉพาะและมีความเข้มแข็งมากกว่าองค์กรฝ่ายพลเรือน รวมถึงวัฒนธรรมการเมืองไทยซึ่งมีลักษณะผสมระหว่างความเป็นอำนาจนิยมกับอิสรนิยมของคนไทยเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนและสร้างแบบแผนของระบบการเมืองไทยให้ดำรงอยู่ในวงจรของการรัฐประหาร องค์ความรู้ใหม่พบว่า การเกิดรัฐประหารในการเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับการปลูกฝังทัศนคติและอุดมการณ์ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมขององค์กรที่มีลักษณะอนุรักษนิยม โดยที่ประชาชนบางส่วนให้การยอมรับและสนับสนุนการแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพ คนไทยส่วนมากยังมีความคิดว่า เรื่องของการเมืองและการปกครองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครองและผู้ที่มีอำนาจบางกลุ่ม บางครั้งเมื่อใดที่ทหารถูกลดสถานะ บทบาทความสำคัญในอำนาจและหน้าที่ รวมถึงงบประมาณในการพัฒนาทางกองทัพหรือมีการแทรกแซงจากฝ่ายพลเรือนมากเกินไป ก็จะเป็นเหตุให้ก่อเกิดรัฐประหารเพื่อกองทัพจะได้คงสิทธิเสรีภาพของตนเองให้คงอยู่ รวมถึงการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกองทัพด้วยกันเอง ด้วยเหตุเหล่านี้ จึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดรัฐประหารในประเทศไทยและยังคงมีในอนาคตต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

Keywords:
Military Coup Cycle;
Thai Politics;

Abstract

Since Thailand changed the regime from absolute monarchy to democracy in 1932 (B.E. 2475) military coup and Thai politics have

Interpretation in Social Science

always been a part of it. Military has intervened and has always played a political role. This article would like to present the factors of military intervention in politics that have taken root in Thai society as a form of Thai political culture through the philosophy of social science and the view of thick description by Clifford Geertz. The military coup was the results of the attitude, ideology, and culture of military organizations that unique and stronger than civil organizations, including Thai political culture that mix between authoritarianism and liberalism which determines the political behavior in society as well as create a pattern of Thai political system to remain in the cycle of military coup. The body of knowledge indicates that the coup in Thai politics from the past to the present has been instilled in the attitude and ideology that form a conservative corporate culture. Some people recognized and supported the military's political intervention. Most Thai people still think that politics and governance are about the ruling class and some powerful people. Sometimes when the military was deprived of role in power and function, including the budget for military development or excessive civilian intervention, it would cause a coup in order for the military to maintain its own rights and freedoms. It also includes the balance of power between the armed forces themselves. All these reasons were the factors that caused the coup in Thailand and there will be many more in the future.

บทนำ

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2475 จากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตยเป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า ทหารเข้ามาแทรกแซงและมีบทบาททางการเมืองอยู่เสมอ จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการรัฐประหารรวมทั้งสิ้น 13 ครั้ง ทั้งยังมีกบฏหรือความพยายามที่จะรัฐประหารแต่ไม่สำเร็จ ซึ่งในแต่ละครั้งล้วนเป็นการกระทำของทหารทั้งสิ้น โดยการกระทำรัฐประหารจะอยู่ในรูปแบบของการยึดอำนาจ ถอดถอนรัฐบาลด้วยการใช้กำลังทางทหารด้วยการอ้างเหตุผลว่า เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความวุ่นวายในบ้านเมืองที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถแก้ไขหรือควบคุมสถานการณ์ได้ รวมถึงปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาลและความมั่นคงของชาติ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการเมืองไทยถูกแทรกแซงจากทหารอยู่บ่อยครั้ง โดยเริ่มจากการเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่รัฐบาลไม่สามารถจัดการแก้ไขหรือควบคุมได้ ทั้งความวุ่นวายในรัฐสภาระหว่างนักการเมืองกับความขัดแย้งในหมู่ประชาชน การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลที่นำไปสู่สถานการณ์ความวุ่นวายบานปลายจนไม่สามารถควบคุมได้ ทหารก็จะเข้ามาทำการปฏิวัติเพื่อรักษาความสงบและความมั่นคงของประเทศชาติ จากนั้น จะปกครองโดยทหารชั่วระยะหนึ่ง มีการร่างรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ ต่อมาจึงจัดให้มีการเลือกตั้งและการตั้งคณะรัฐบาล จากนั้น จะเกิดวิกฤติการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองทำให้ทหารต้องเข้ามาจัดการปฏิวัติรัฐประหารและเข้าสู่วงจรเดิมวนเวียนไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีสิ้นสุด ดังที่ชัยอนันต์ สมุทวณิชกล่าวไว้ว่า แบบแผนของระบบการเมืองไทยตกอยู่ภายใต้วงจรอุบาทว์

(ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2540: 29) ซึ่งการรัฐประหารที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งส่งผลให้เกิดภาวะชะงักงันทางการเมืองและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการปกครองในระบบประชาธิปไตย

คำถาม คือ เพราะอะไรการเมืองไทยจึงอยู่ในวงจรรัฐประหาร ทำไมเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองทหารต้องเข้ามาแทรกแซงและยึดอำนาจ ในบทความนี้ผู้เขียนได้ศึกษาปรากฏการณ์รัฐประหารกับการเมืองไทยด้วยการใช้กระบวนการศึกษาทางสังคมศาสตร์ อันได้แก่ การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจากปรัชญาการตีความ โดยเลือกวิธีการตีความของคลิฟฟอร์ด เกียทซ์ (Clifford Geertz) ที่เสนอแนวคิดของการตีความวัฒนธรรมและการมองปรากฏการณ์เชิงลึก (Thick Description) เพื่ออธิบายสาเหตุสำคัญที่ทำให้วงจรรัฐประหารยังดำรงอยู่ในระบบการเมืองไทย

เนื้อเรื่อง

รัฐประหาร: ทหารกับปัจจัยในการแทรกแซงทางการเมือง

รัฐประหารกับการเมืองไทยเป็นสิ่งที่คู่กันมาช้านาน สืบเนื่องจากวิวัฒนาการทางการเมืองของไทยเป็นไปอย่างไม่มีเสถียรภาพ การเปลี่ยนผู้ปกครองประเทศหรือคณะรัฐบาลไม่เป็นไปตามระเบียบแบบแผน บ่อยครั้งมักใช้วิธีการแย่งชิงด้วยกำลังเพื่อยึดอำนาจทางการเมืองและมีทหารเป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญต่อการแข่งขันหรือความขัดแย้งทางการเมืองไทยมาโดยตลอด คนส่วนมากมักเข้าใจว่า การรัฐประหาร คือ การปฏิวัติ แต่ความจริงแล้วสองคำนี้มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ รัฐประหารเป็นเพียงการยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล หากกระทำไม่สำเร็จจะถูกเรียกว่า กบฏ ในขณะที่การปฏิวัติ นอกจากจะยึดอำนาจและแต่งตั้งคณะรัฐบาลใหม่แล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองด้วย ดังนั้น การปฏิวัติที่เกิดขึ้นในประเทศไทยจึงมีเพียงแค่ครั้งเดียว คือ ในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนั้น การยึดอำนาจโดยใช้กำลังทหารล้วนเป็นเพียงการรัฐประหารทั้งสิ้น เพราะผู้ยึดอำนาจไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง เป็นเพียงแค่การยึดอำนาจและเปลี่ยนคณะรัฐบาลเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังคงวนเวียนอยู่กับการยึดอำนาจ ทั้งที่เป็นการรัฐประหารและการก่อกบฏ โดยที่ทหารเมื่อยึดอำนาจได้จะทำลายรัฐธรรมนูญฉบับเดิมแล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทหารอาจปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อเห็นว่า บ้านเมืองสงบเรียบร้อยดีแล้วจึงจัดให้มีการเลือกตั้ง มีกระบวนการทางรัฐสภา เมื่อคณะรัฐบาลใหม่บริหารประเทศสักระยะก็จะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองนำไปสู่วิกฤติการณ์ที่ทำให้ทหารเข้ามาแทรกแซงในรูปแบบของการยึดอำนาจและรัฐประหารวนเวียนอยู่ในลักษณะเช่นนี้ จนเกิดเป็นรูปแบบของวงจรอุบาทว์ทางการเมือง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2548: 161-162) ทุกครั้งที่ทหารเข้าทำรัฐประหารจะให้เหตุผลว่า เพื่อต้องการแก้ไขภาวะเสื่อมโทรมของประเทศ รักษาความมั่นคงปลอดภัยและบูรณภาพของชาติ ปรับปรุงประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า แก้ไขปัญหาคอร์รัปชันและความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาลพลเรือน (สุจิต บุญบงการ, 2562: 25) หากย้อนรอยการปฏิวัติรัฐประหารในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) มีจำนวนทั้งหมด 13 เหตุการณ์ ดังที่สุรชาติ บำรุงสุข (2551: 50) ได้กล่าวไว้ว่า การแทรกแซงของทหารในการเมืองไทยได้กลายเป็นกฎมากกว่าข้อยกเว้น

นักวิชาการหลายคนได้ศึกษาแนวคิดและสาเหตุที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง แนวคิดของแซมมวล ไฟเนอร์ (Samuel E. Finer) อธิบายเกี่ยวกับองค์กรทหารที่เหนือกว่าพลเรือน หากทหารตัดสินใจที่จะทำรัฐประหารแล้ว รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ เว้นแต่จะได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนที่มากพอ ซึ่งไฟเนอร์ได้อธิบายไว้ว่า ความได้เปรียบของกองทัพมีอยู่หลายประการ

ได้แก่ ความเหนือกว่าในเชิงองค์กร สถานะทางสัญลักษณ์เชิงอารมณ์และกองทัพเป็นผู้ผูกขาดอาวุธ ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงองค์กรทหารแล้วจะเห็นได้ว่า กองทัพเป็นเครื่องมือที่มีจุดมุ่งหมายในตนเอง วัตถุประสงค์หลักของกองทัพ คือ การต่อสู้เพื่อให้ได้ชัยชนะในสงคราม ด้วยเหตุนี้ ทำให้องค์กรทหารทั่วโลกมีคุณสมบัติที่เหมือนกัน 5 ประการ (Finer, 1962: 25-27) ดังนี้ 1. การบังคับบัญชารวมศูนย์ 2. การปกครองตามลำดับชั้น (ชั้นยศ) 3. ความมีวินัย 4. ระบบสื่อสารภายในองค์กร 5. ความรักหมู่คณะและการพึ่งพาตนเองภายในองค์กร

จากลักษณะขององค์กรทหารตามที่ไฟเนอร์ได้อธิบายไว้เป็นคุณลักษณะของความเป็นทหารอาชีพ โดยจะเห็นได้ว่า องค์กรทหารมีลักษณะของการบังคับบัญชาที่มีลำดับชั้นอย่างชัดเจน ซึ่งกำหนดโดยระดับชั้นยศ จึงก่อให้เกิดการเชื่อฟังคำสั่งอย่างเข้มงวดประกอบกับความเคร่งครัดในระเบียบวินัยที่กำหนดให้ทหารต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ จากลักษณะดังกล่าว กองทัพจึงเป็นองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและแยกตัวเองจากสังคม รวมถึงการสร้างกรอบของประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะ จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในด้านของความเป็นองค์กร กองทัพมีความได้เปรียบมากกว่าองค์กรของพลเรือน และเมื่อความได้เปรียบนี้ถูกเปลี่ยนเป็นความเหนือกว่าทางการเมืองแล้ว การยึดอำนาจหรือกระทำรัฐประหารจากรัฐบาลพลเรือนจึงไม่ใช่เรื่องยาก (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551: 41) นอกจากนี้ ไฟเนอร์ยังได้อธิบายถึงลักษณะของความเป็นทหารอาชีพขององค์กรทางทหารในสมัยใหม่ กล่าวคือ ทหารที่มีความเป็นทหารอาชีพสูงจะมีแนวโน้มแทรกแซงทางการเมืองสูง เนื่องจากนายทหารอาชีพนั้นถือว่า ตนเป็นผู้รับใช้ของรัฐ ไม่ใช่รัฐบาล มีหน้าที่พิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มทหารและจะไม่ยอมรับฟังคำสั่งของรัฐบาลพลเรือนที่ประสงค์จะใช้กองทัพเป็นเครื่องมือปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง (Finer, 1958: 72)

ในขณะที่นอร์ดดิงเจอร์ (Nordlinger, 1977: 63-85) อธิบายสาเหตุการยึดอำนาจของทหารและการแทรกแซงทางการเมืองไว้ 3 ประการ คือ

1. ผลประโยชน์ของกลุ่ม หากผลประโยชน์ของทหารได้รับผลกระทบ เช่น การได้รับงบประมาณไม่เพียงพอ การถูกแทรกแซงกิจการทหารจากภายนอก การขาดความเป็นอิสระในการบริหารกิจการทางทหาร ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง

2. แนวคิดของการป้องกันการครอบงำทางการเมืองของชนชั้นต่ำที่เป็นการคุกคามฐานะและผลประโยชน์ของทหาร

3. ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนในการบริหารงาน ในกรณีนี้มีความเป็นไปได้สูงที่ประชาชนจะให้การสนับสนุนให้ทหารเข้าแทรกแซงและยึดอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐบาลพลเรือนกระทำผิดกฎหมาย การขาดความชอบธรรม การละเมิดรัฐธรรมนูญ หรือเกิดการทุจริตคอร์รัปชัน รวมไปถึงการเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาเงินเฟ้อ จนนำไปสู่ความวุ่นวายหรือการใช้ความรุนแรงทางการเมือง โดยเริ่มแรกรัฐบาลจะมอบหน้าที่ให้ตำรวจเป็นผู้ดูแล ควบคุมความสงบเรียบร้อย แต่หากตำรวจไม่สามารถควบคุมได้ กำลังทหารก็จะถูกนำมาช่วย ทำให้รัฐบาลเสียความชอบธรรมที่จะบริหารงาน ประชาชนไม่เชื่อฟังรัฐบาล ทหารจึงเข้าแทรกแซงการเมืองด้วยการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน

วิลเลียม ทอมสัน (William Thomson) ได้เสนอทฤษฎีความเปราะบางของรัฐบาลพลเรือน (Regime Vulnerability) โดยได้อธิบายว่า หากรัฐบาลหรือผู้นำฝ่ายพลเรือนอ่อนแอ ไม่สามารถบริหารประเทศหรือแก้ไขปัญหาได้ ผู้นำมีความประพฤติไม่เหมาะสมและไม่เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน รัฐบาลและผู้นำจึงขาดความชอบธรรมที่จะทำหน้าที่บริหารประเทศต่อไป ทหารจึงเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองภายในได้อย่างสะดวก (Thomson, 1975: 459-487) นิรันดร์ กุลฑานันท์ อธิบายว่า ผู้นำทหารที่ทำรัฐประหารจะพยายามยกเหตุผลสร้างความชอบธรรม เพื่อเป็นการผ่อนคลายความรู้สึกต่อต้านของประชาชน ส่วนใหญ่จะให้เหตุผล

ในเรื่องของความล้มเหลวในการบริหารงานของรัฐบาล ความตกต่ำทางเศรษฐกิจ รวมทั้งภัยคุกคามของระบอบคอมมิวนิสต์ (นิรันดร์ กุลฑานันท์, 2531: 56-57)

ในขณะที่ชัยอนันต์ สมุทวณิช เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับการปกป้องผลประโยชน์ภายในของกลุ่มทหาร โดยเชื่อว่า องค์กรทหารมิได้มีเอกภาพ แต่แบ่งออกเป็นฝักฝ่ายหรือเป็นกลุ่มย่อย ๆ แต่ละกลุ่มมีผู้นำและแข่งขันกันกับกลุ่มอื่น ๆ ในเรื่องการขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำทหาร หรือการของบประมาณเพื่อบำรุงหน่วยงานของตน ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่า สาเหตุที่ทำให้ทหารแทรกแซงการเมืองเกิดจากความทะเยอทะยานส่วนบุคคลทหารยึดอำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องตนเท่านั้น ไม่ได้กระทำเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติหรือปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมของกองทัพแต่อย่างใด (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2536: 168-169)

สำหรับกรณีของการเมืองไทย นักวิชาการได้สรุปสาเหตุของการรัฐประหารไว้ 3 ประการ (เสนอ จันทรา, 2517) ได้แก่

1. การแก่งแย่ง แข่งขัน ช่วงชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำทางการเมือง ทำให้การเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเกิดการรัฐประหารกันอยู่เสมอ นับตั้งแต่การเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งการเกิดรัฐประหารอยู่บ่อยครั้งทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่เจริญก้าวหน้าและแพร่หลายในหมู่ประชาชน

2. ความเฉยเมย ไม่ใส่ใจกิจการทางการเมืองของประชาชน อันเนื่องมาจากสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ยากจน การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง สถาบันทางการเมืองไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม รวมถึงความทะเยอทะยานของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่แย่งชิงอำนาจกัน ทำให้ประชาชนรู้สึกเบื่อหน่ายที่จะสนใจต่อการปกครองประเทศ

จากแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองและกระทำรัฐประหารรัฐบาลพลเรือนมาจากลักษณะเฉพาะขององค์กรทหารที่มีสายบังคับบัญชาที่เป็นลำดับขั้นอย่างชัดเจน ความสามัคคีและความมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดมากกว่าการเปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์หรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทหารจึงมีทัศนคติ ความคิด ความเชื่อและอุดมการณ์ในแบบอนุรักษนิยม ซึ่งตรงกันข้ามกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและยอมรับในอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้น ทหารจึงมีลักษณะที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับประชาธิปไตยเสมอ รวมทั้งเห็นว่า อุดมการณ์ประชาธิปไตยนำมาสู่ความแตกแยกและความไร้เสถียรภาพในสังคม ประกอบกับรัฐบาลพลเรือนที่มีความอ่อนแอ ขาดความชอบธรรมและล้มเหลวในการบริหารกิจการบ้านเมือง เช่น ปัญหาการขัดแย้งระหว่างนักการเมือง การทุจริตคอร์รัปชัน และการขาดความสามารถในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ ยังมีประเด็นในเรื่องผลประโยชน์ของทหารที่ไม่เป็นไปตามต้องการหรือการถูกแทรกแซงกิจการทางทหารจากภายนอก รวมถึงการแข่งขันแย่งชิงอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและความขัดแย้งในหมู่ทหารด้วยกันเองที่เป็นปัจจัยให้เกิดการรัฐประหาร

วัฒนธรรมการเมืองไทย: สังคมแห่งอำนาจนิยมสู่รากเหง้าของวงจรรัฐประหาร

การที่ประเทศจะมีลักษณะทางการเมืองเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางสังคม ทัศนคติ ความเชื่อ จารีตประเพณีที่กล่อมเกลาให้คนในสังคมนั้น ๆ มีพฤติกรรมทางการเมืองและตอบสนองต่อการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมทางสังคม มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นแบบแผนปฏิบัติและเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปตามยุคสมัยที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยและสถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้น การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองและพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในสังคมนั้น ๆ และการตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจ

และอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองผ่านแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งอัลมอนด์และเวอร์บา (Almond and Verba) ได้อธิบายความสำคัญของทัศนคติและความรู้ทางการเมืองที่เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองไว้ โดยสามารถพิจารณาแบบแผน ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองได้จากความโน้มเอียง 3 ลักษณะ ได้แก่ ความโน้มเอียงในด้านการรับรู้ เป็นเรื่องของความรู้ความเข้าใจและความเชื่อที่บุคคลมีต่อระบบการเมือง ต่อมา คือ ความโน้มเอียงเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกที่มีต่อระบบการเมือง สุดท้าย คือ ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า ซึ่งเป็นเรื่องของความคิดเห็นจากการประเมินคุณค่าของบุคคลที่จะตัดสินในให้ความเห็น แสดงออกหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง (Almond & Verba, 1972) ทั้งนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการกล่อมเกลาทางการเมืองของบุคคลต่อระบบการเมืองในสังคม โดยเริ่มจากการรับรู้ระบบและปรากฏการณ์ทางการเมือง การทำความเข้าใจที่พัฒนาต่อไปยังด้านอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อระบบการเมืองนั้น ๆ สุดท้ายจึงพัฒนาไปสู่การคิดและการประเมินค่าเพื่อทำการตัดสินใจว่า จะมีการแสดงออกหรือมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างไร (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และสุธี ประศาสน์เศรษฐ, 2561: 77)

สำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองไทย กมล สมวิเชียรอธิบายไว้ว่า ลักษณะของสังคมไทยในระดับครอบครัวเน้นความเป็นอิสรนิยม ในขณะที่ระดับสังคมและการเมืองมีลักษณะเป็นอำนาจนิยม กล่าวคือ ความเป็นอิสระของคนไทยมักทำอะไรตามอำเภอใจและเป็นเสรีภาพที่ปราศจากความรับผิดชอบ ส่วนอำนาจนิยมคนไทยมักยกย่อง เชื่อฟังและเกรงกลัวผู้มีอำนาจอย่างไม่จำกัดขอบเขตและไม่คำนึงว่า อำนาจนั้นมีความชอบธรรม มีความเป็นเหตุเป็นผลหรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองหลายประการ (กมล สมวิเชียร, 2514: 48-55) ได้แก่

1. การระดมกำลังหรือรวมตัวกันจะได้ผลเมื่อมีผู้นำที่เด็ดขาด หากผู้นำไม่มีลักษณะอำนาจนิยมหรือปราศจากความเด็ดขาดแล้ว จะส่งผลให้สังคมอ่อนแอลงทันที

2. ในด้านความเป็นอิสระของคนไทยและการใช้อำนาจที่ปราศจากความรับผิดชอบนั้นส่งผลเสียต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มพลังทางสังคมหรือเป็นองค์กรจะทำได้เพียงชั่วคราว โดยองค์กรจะสลายตัวลงทันทีหากสิ้นผู้นำที่เข้มแข็ง ซึ่งลักษณะดังกล่าวจึงไม่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทัศนะต่อกัน จึงไม่ค่อยเกิดความคิดใหม่ ๆ หรือหากมีความคิดใหม่ก็จะไม่มีการถ่ายทอด

3. ความเป็นอำนาจนิยมในสังคม ทำให้คนไทยพยายามแสวงหาอำนาจที่จะนำมาซึ่งสถานภาพทางสังคมในระดับสูง เป็นเหตุให้คนไทยนิยมยกย่อง เคารพนับถือผู้มีอำนาจก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจ ผู้ที่มีอำนาจจึงไม่ยินยอมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างจริงจัง จากการที่คนไทยนิยมหรือเคารพในผู้มีอำนาจนี้เอง ทำให้เกิดระบบสัมพันธภาพที่ให้ความสำคัญกับตัวบุคคลมากการอุดมการณ์ ลักษณะดังกล่าวจึงส่งผลเสียต่อการพัฒนาทางการเมือง

4. จากลักษณะที่คนไทยรักในอิสระและนิยมในอำนาจ จึงส่งผลให้พฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยมีความยืดหยุ่นและปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ไม่ยาก คนไทยจะสนใจในสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่าจะโต้เถียงปัญหา ทฤษฎีหรืออุดมการณ์

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทินพันธุ์ นาคะตะ ที่อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองไทยว่าได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและระบบการปกครองแบบดั้งเดิม ซึ่งประกอบด้วยการนิยมการใช้อำนาจเด็ดขาด เคารพเชื่อฟังและอ่อนน้อมต่อผู้มีอำนาจ ต่อมา คือ การยึดถือในระบบพวกพ้อง โดยผู้ที่มีอำนาจบารมีต้องสามารถให้ความคุ้มครองและให้ผลประโยชน์แก่ลูกน้องได้ อีกทั้งคนไทยมักยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการอุดมการณ์และเหตุผล รวมถึงการจัดลำดับฐานะในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สืบเนื่องมาจากระบบเจ้าขุนมูลนายที่ทำให้มีการแบ่งชั้นวรรณะ ทำให้คนไทยมีสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกัน ยกย่องผู้มีฐานะตำแหน่งทางสังคมสูง มี

วัยวุฒิ คุณวุฒิหรือชาติวุฒิ ซึ่งทำให้คนไทยยากที่จะยอมรับในเรื่องของความเสมอภาคของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นหลักการหรือในทางปฏิบัติ การยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม เช่น เรื่องอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ โชคลาง ทำให้คนไทยมีลักษณะที่ขาดการรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ตามหลักเหตุและผล มีแนวโน้มที่จะมีลักษณะของความเป็นอนุรักษนิยม ประการสุดท้าย คือ ความเฉื่อยชาและความเป็นอิสระไร้ระเบียบ รวมไปถึงการรักความสงบและการประนีประนอม คนไทยส่วนมากมักไม่กระตือรือร้นหรือสนใจร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยถือว่า เป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และมักจะมอบความไว้วางใจที่ผู้นำในขณะที่ผู้นำขาดความไว้วางใจในตัวประชาชน โดยคิดว่า หากสิ้นตนไป สังคมจะอยู่ไม่ได้ซึ่งเป็นผลมาจากทัศนคติแบบอำนาจนิยม (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2533: 33-41)

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิดดังที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองไทยสามารถพิจารณาร่วมกับแนวคิดของอันโตนีโอ กรัมชี (Antonio Gramsci) ที่เสนอแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม กรัมชีได้แยกโครงสร้างส่วนบนของมาร์กซ์ออกเป็น 2 พื้นที่ ประกอบด้วยพื้นที่นอกสังคมการเมือง (Civil Society) และพื้นที่สังคมการเมืองหรือรัฐ (Political Society) โดยกรัมชีอธิบายว่า ทั้งสองพื้นที่เป็นโครงสร้างส่วนบนที่มีภารกิจครอบงำสังคมและกำกับควบคุมด้วยการใช้อำนาจรัฐโดยตรง ซึ่งหากผู้ปกครองสามารถยึดกุมโครงสร้างส่วนบนไว้ได้ก็จะสามารถครอบครองอำนาจนำโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่นอกสังคมการเมือง ชนชั้นปกครองที่อยู่ในโครงสร้างส่วนบนนี้จะเป็นผู้กำหนดจิตสำนึกของมวลชน เป็นปรัชญามวลชนจนเกิดการยอมรับ ยินยอมพร้อมใจเป็นระบบศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและพฤติกรรมทางสังคม ดังนั้น โครงสร้างส่วนบนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันให้เกิดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มากกว่าโครงสร้างส่วนล่าง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2552: 61-62) นอกจากนี้ กรัมชียังได้อธิบายการสร้างและสืบทอดอำนาจครอบงำของชนชั้นปกครองในสังคมการเมืองที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายและอำนาจบังคับรองรับ ในขณะที่ส่วนของประชาสังคมจะดำเนินการเพื่อสร้างและสืบทอดหรือรักษาภาวะการครองอำนาจนำด้วยวิธีที่แตกต่างไปจากสังคมการเมือง ซึ่งเป็นวิธีการสร้างความยินยอมพร้อมใจในหมู่ประชาชนโดยที่ไม่รู้สึกว่า เป็นการบังคับ ในลักษณะนี้ผู้คนในประชาสังคมจะถูกครองอำนาจนำด้านทัศนคติ ความคิดและความเชื่อโดยกลุ่มผู้ปกครองและกลายเป็นวัฒนธรรมร่วมของผู้คนที่แทรกซึมไปทั่วทั้งประชาสังคม (วัชรพล พุทธรักษา, ม.ป.ป.: 4) กล่าวโดยสรุปวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีลักษณะผสมระหว่างความเป็นอำนาจนิยมกับความอิสรนิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วงจรรัฐประหารยังดำรงอยู่ในระบบการเมืองไทย การที่คนไทยมุ่งแสวงหา ช่วงชิงและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจ การยกย่องผู้มีอำนาจหรือสถานะทางสังคมสูงกว่า รวมถึงการยอมรับการอุปถัมภ์จากผู้มีอำนาจเหนือกว่านำไปสู่การยอมรับความไม่เสมอภาคและความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ในขณะที่ผู้มีอำนาจเองก็ไม่ต้องการที่จะสูญเสียอำนาจหรือให้ชนชั้นล่างเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการปกครอง อีกทั้งการรัฐประหารในการเมืองไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันล้วนเกิดจากการแย่งชิงอำนาจของชนชั้นนำทั้งสิ้น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังเก่ากับกลุ่มพลังใหม่ ซึ่งหากกลุ่มใดได้ครอบครองอำนาจรัฐในขณะนั้น จะเกิดการแสวงหาผลประโยชน์จากการเมืองเป็นลำดับไป กลุ่มฝ่ายตรงข้ามหากยอมรับไม่ได้ก็จะพยายามแย่งชิงอำนาจหรือปลุกระดมประชาชนด้วยการปลุกเร้าวัฒนธรรมทางการเมืองด้านอิสรนิยมของคนไทยให้ทำการต่อต้านอำนาจของนักการเมือง นำไปสู่การชุมนุมและวิกฤติการณ์ที่ลุกลามจนไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมก็จะเรียกร้องให้ทหารออกมาทำการควบคุมสถานการณ์เพื่อรักษาความสงบมั่นคงของประเทศชาติ ซึ่งทหารก็จะเข้าแทรกแซงทางการเมืองในทันที เนื่องจากทัศนคติ ความคิด อุดมการณ์ที่ทหารถูกกล่อมเกลามาในองค์กรทหาร ประชาชนเองก็จะยอมรับในการแทรกแซงนั้นเพราะยอมรับแนวคิดอำนาจนิยมที่ยึดถือผู้นำที่เข้มแข็งและการจัดการแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

ในทางกลับกัน หากกองทัพใช้อำนาจที่มากจนเกินไป วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอิสรนิยมของคนไทยก็จะถูกปลุกขึ้นโดยนักการเมืองเพื่อปลดแอกจากอำนาจของทหารและนำประเทศกลับสู่ระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ทหารกับรัฐประหาร: การตีความปรากฏการณ์ผ่านมุมมองเชิงลึก

กระบวนการหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์เป็นเรื่องซับซ้อนและต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เข้ามาทำความเข้าใจเพื่ออธิบายถึงที่มาและแนวโน้มความเป็นไปของปรากฏการณ์ทางสังคม จึงมีวิธีการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่มุ่งการสร้างคำอธิบายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎ ในขณะที่ด้านมนุษยศาสต์และสังคมศาสตร์มุ่งทำความเข้าใจมนุษย์ ในการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์มีหลากหลายวิธีและไม่จำกัดว่า จะต้องใช้วิธีใดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะ ในการศึกษาอาจใช้วิธีการที่หลากหลายควบคู่กันไปขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาว่า จะเลือกใช้วิธีใด ในที่นี้ ผู้เขียนเลือกวิธีการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ด้วยวิธีการตีความ

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจากปรัชญาการตีความเริ่มนำมาใช้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ในการตีความคัมภีร์ไบเบิลและตัวบทอื่น ๆ เพื่อหาความหมายที่แท้จริง ต่อมาการวิเคราะห์ในเชิงตีความเริ่มเข้ามามีบทบาทในการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาษาศาสตร์และขยายมาสู่การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ ในปลายปีคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงได้เปลี่ยนแปลงฐานะจากเครื่องมือหรือเทคนิคในการตีความมาเป็นแนวการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์ ยกตัวอย่างแนวคิดของนักวิชาการที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านนี้มากที่สุด ได้แก่ เวเบอร์ (Weber) ที่อธิบายว่า การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นการทำความเข้าใจโดยการตีความการกระทำทางสังคม เพื่อจะอธิบายในเชิงสาเหตุความเป็นไปและผลที่ตามมาจากการกระทำนั้น ซึ่งการทำความเข้าใจโดยการตีความนั้น เวเบอร์เชื่อว่า สิ่งที่สำคัญในเชิงวิชาการ คือ ความเข้าใจในเชิงของการอธิบายหรือในเชิงแรงจูงใจที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้น ในทัศนะของเวเบอร์การอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ได้แก่ การตีความสาเหตุการกระทำของมนุษย์ในสังคม ในแง่ของสิ่งจูงใจให้กระทำซึ่งการตีความดังกล่าวจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำที่เป็นแบบแผนชัดเจน มีความเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้ แนวคิดของเวเบอร์เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของวิธีการตีความที่หลากหลายและแตกต่างกันไป (อนุสรณ์ ลิ่มมณี, 2561: 53-54)

ในการศึกษาและทำความเข้าใจปรากฏการณ์รัฐประหารกับการเมืองไทย ผู้เขียนเลือกใช้วิธีการตีความของคลิฟฟอร์ด เกียทซ์ (Clifford Geertz) ที่เสนอแนวคิดของการตีความวัฒนธรรม เกียทซ์อธิบายไว้ว่าวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ถักทอขึ้นเป็นข่ายใยของความหมาย (Web of Significance) มนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันภายใต้ข่ายใยนี้ โดยเกียทซ์ได้ใช้คำที่กิลเบิร์ต ไรล์ (Gilbert Ryle) เคยใช้ในการอธิบายมุมมองปรากฏการณ์ทางสังคม นั่นคือ การมองปรากฏการณ์ในระดับตื้น (Thin Description) ส่วนคำว่า Thick Description เป็นการมองปรากฏการณ์เชิงลึกด้วยการตีความหมายอย่างละเอียด โดยเกียทซ์กล่าวว่า สิ่งที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจก่อนที่จะวิเคราะห์สิ่งที่ศึกษา คือ ข้อมูลที่เป็นภูมิหลัง ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์เฉพาะเหตุการณ์หนึ่ง พิธีกรรม ประเพณี ความคิดและองค์ประกอบอื่น ๆ หากไม่เข้าใจความเป็นมาของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ จะไม่สามารถอ่านปรากฏการณ์ได้ว่า เป็นเหตุการณ์ที่ซ้อนเหตุการณ์ต่อกันมาอย่างไร (ยงศักดิ์ ตันติปิฎก, ม.ป.ป.: 2-3)

เมื่อนำแนวคิดของเกียทซ์ในมุมมองแบบการมองปรากฏการณ์ในเชิงลึกมาพิจารณาและวิเคราะห์วงจรรัฐประหารในการเมืองไทย ด้วยการเรียบเรียงโครงสร้างของความหมาย (The Structures of Significances) สามารถแบ่งกรอบของการตีความ (Frames of Interpretation) ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. การพิจารณาจากวัฒนธรรมขององค์กรทหาร ปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองจนเกิดการรัฐประหารอยู่บ่อยครั้ง มาจากวัฒนธรรมในองค์กรทหารที่ปลูกฝังและกล่อมเกลาให้ทหารมีทัศนคติ ความเชื่อและอุดมการณ์ที่มีลักษณะอนุรักษนิยม กองทัพจึงเป็นองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและแยกตัวเองจากสังคม รวมทั้งการสร้างกรอบของประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะ เนื่องจากองค์กรทหารมีสายบังคับบัญชาตามลำดับขั้น มีความสามัคคีและระเบียบวินัยในการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดมากกว่าการเปิดโอกาสให้ตั้งคำถาม วิพากษ์วิจารณ์หรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หากทหารฝ่าฝืนคำสั่งจะถูกลงโทษ อุดมการณ์และแนวคิดของทหารจึงเป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับประชาธิปไตยเสมอและมองว่าประชาธิปไตยเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมืองที่นำมาสู่ความวุ่นวาย ทหารถูกปลูกฝังให้มีความรักชาติและปกป้องความสงบมั่นคงของประเทศ จึงถือเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งกว่าองค์กรของฝ่ายพลเรือน ดังนั้น เมื่อรัฐบาลพลเรือนอ่อนแอ ขาดความชอบธรรมและล้มเหลวในการบริหารกิจการบ้านเมืองจนทำให้เกิดสถานการณ์ที่วุ่นวาย ทหารจึงถือว่า เป็นหน้าที่ที่จะเข้าไปแทรกแซงอำนาจทางการเมืองในการยึดอำนาจและปลดคณะรัฐบาล จากนั้น จะทำหน้าที่ควบคุมจัดการเสียเองเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศชาติ จนกลายเป็นวิถีปฏิบัติว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ความไม่สงบทางการเมืองขึ้นจึงเป็นหน้าที่และความชอบธรรมที่ทหารจะกระทำรัฐประหาร

2. วัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่มีลักษณะผสมระหว่างอำนาจนิยมกับอิสรนิยม สืบเนื่องมาจากรูปแบบการปกครองในสมัยอดีต ได้แก่ ระบบมูลนายที่ฝังรากลึกในสังคมไทยทุกชนชั้น นั่นคือ การนิยมยกย่องผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า มีสถานะทางสังคมสูงกว่านำมาซึ่งการแบ่งชั้นวรรณะทางสังคม การยึดมั่นในตัวของบุคคลมากกว่าอุดมการณ์ ความสามารถ และความเคยชินต่อการเคารพนอบน้อมต่อผู้มีอำนาจเหนือกว่าโดยมีความรู้สึกว่า เป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามและเชื่อฟัง อีกทั้งคนไทยส่วนมากมีความคิดว่า เรื่องของการเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง ตนเป็นไพร่ฟ้ามีหน้าที่สนใจแค่เรื่องปากท้องและเอาเวลาไปใส่ใจในเรื่องการทำมาหากินมากกว่าที่จะยุ่งเกี่ยวหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ด้วยเหตุนี้ กลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองจึงนำวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมที่อยู่ในคนไทยไปแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ให้แก่ตนและพวกพ้อง นำไปสู่การแย่งชิงอำนาจของชนชั้นนำ โดยฝ่ายที่ครองอำนาจจะแสวงหาผลประโยชน์เป็นลำดับ กลุ่มฝ่ายตรงข้ามที่ยอมรับไม่ได้ก็จะพยายามแย่งชิงอำนาจด้วยการปลุกเร้าวัฒนธรรมทางการเมืองด้านอิสรนิยมของคนไทยให้ต่อต้านอำนาจของนักการเมือง นำไปสู่การชุมนุมและวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ไม่สามารถยุติหรือควบคุมได้ เมื่อสถานการณ์เกิดความรุนแรงลุกลามขึ้น วัฒนธรรมทางการเมืองด้านอำนาจนิยมก็จะเรียกร้องให้ทหารซึ่งถือเป็นองค์กรที่เข้มแข็งออกมาควบคุมสถานการณ์เพื่อรักษาความสงบมั่นคงของประเทศชาติ โดยที่ประชาชนเองก็ยอมรับในการแทรกแซงทางการเมืองของทหารและไม่รู้สึกว่า เป็นการกระทำที่ไร้ความชอบธรรม เพราะยอมรับแนวคิดในเรื่องอำนาจนิยมที่ยึดถือผู้นำที่เข้มแข็งและการจัดการปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในทางกลับกัน หากกองทัพใช้อำนาจที่มากจนเกินไป วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอิสรนิยมของคนไทยก็จะถูกปลุกขึ้นโดยนักการเมืองเพื่อปลดแอกจากอำนาจของทหารและนำประเทศกลับสู่ระบอบประชาธิปไตย หมุนเวียนสลับกันไปในลักษณะนี้

จากการวิเคราะห์ปรากฏการณ์รัฐประหารกับการเมืองไทยตามแนวคิดของเกียทซ์ จะเห็นได้ว่า ทหารการรัฐประหารกับการเมืองไทยเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลมาจากทัศนคติอุดมการณ์ของทหารและวัฒนธรรมขององค์กรทหารที่มีลักษณะเฉพาะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว รวมไปถึงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยแบบอำนาจนิยมและอิสรนิยมที่มีอยู่ในตัวคนไทยทุกคนเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในสังคมและสร้างแบบแผนของระบบการเมืองไทยให้ดำรงอยู่ในวงจรของการรัฐประหาร

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจากปรัชญาการตีความ โดยเลือกวิธีการตีความของเกียทซ์ที่เสนอแนวคิดของการตีความวัฒนธรรมและการมองปรากฏการณ์เชิงลึก ทำให้ทราบว่า รัฐประหารในการเมืองไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดจากความล้มเหลวในการบริหารของฝ่ายพลเรือนจนทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง กองทัพถือเป็นองค์กรที่มีทั้งอำนาจและความเข้มแข็งในเชิงสัญลักษณ์ อีกทั้งได้รับการปลูกฝังทัศนคติและอุดมการณ์ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมขององค์กรที่มีลักษณะอนุรักษนิยม ก็จะถือว่า เป็นหน้าที่ที่จะเข้าไปแทรกแซงอำนาจทางการเมืองเพื่อยึดอำนาจการบริหารจัดการได้โดยความชอบธรรม เพราะอาศัยรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่มีลักษณะผสมระหว่างอำนาจนิยมกับอิสรนิยม โดยที่ประชาชนบางส่วนให้การยอมรับและสนับสนุนในการแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพ และบางครั้งสังคมบางส่วนได้เปิดโอกาสให้กองทัพเข้าไปแทรกแซงอำนาจการบริหารบ้านเมือง เนื่องจากคนไทยส่วนมากยังมีความคิดว่าเรื่องของกิจกรรมทางการเมืองและการปกครองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครองและผู้ที่มีอำนาจบางกลุ่ม เมื่อใดที่ทหารถูกลดสถานะบทบาทความสำคัญในเรื่องอำนาจและหน้าที่ รวมถึงงบประมาณในการพัฒนากองทัพหรือมีการแทรกแซงจากฝ่ายพลเรือนมากเกินไป ก็จะเป็นเหตุให้เกิดรัฐประหารเพื่อกองทัพจะได้รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองให้คงอยู่ ยังรวมไปถึงการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกองทัพด้วยกันเอง เหตุเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดรัฐประหารในประเทศไทยและยังคงมีในอนาคตต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

บทสรุป

การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์แตกต่างจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในด้านปรากฏการณ์ทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นการกระทำที่มีเจตนาและมีความหมาย เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนจึงต้องใช้วิธีการในการศึกษาที่แตกต่างออกไปจากแนวการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ที่มุ่งอธิบายและสร้างกฎ ในขณะที่การอธิบายศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์หรือการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น กฎทั่วไปไม่สามารถอธิบายความหมายได้อย่างครอบคลุม จำเป็นต้องใช้กระบวนการหาความรู้ที่หลากหลายและแตกต่างกันไปตามสถานการณ์เพื่อหาคำอธิบาย ทำนายหรือคาดการณ์แนวโน้มความเป็นไปทางสังคม การตีความเป็นหนึ่งในวิธีการศึกษาวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ โดยเป็นการพยายามที่จะหาเหตุผลของการกระทำ วิถีปฏิบัติหรือความหมายที่สร้างขึ้นมา การตีความใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การค้นหาเจตนาและแรงจูงใจหรือความปรารถนาของตัวผู้กระทำ การหากฎเกณฑ์ที่จะช่วยทำให้เข้าใจเหตุผลของกฎระเบียบและวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ในการอธิบายแต่ละรูปแบบจะพรรณนาซ้ำถึงการกระทำหรือประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่ออธิบายให้เห็นว่า บุคคลกำลังทำอะไร ทำอย่างไร รวมทั้งเพราะอะไรจึงต้องทำเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้วยวิธีการตีความไม่ใช่การอธิบายหรือทำนายโดยใช้กฎหรือหลักการทั่วไป แต่เป็นการทำความเข้าใจแบบแผนของการเกิดปรากฏการณ์เป็นรายกรณี ซึ่งปรากฏการณ์เดียวกันสามารถตีความแตกต่างกันมากมายขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาปรากฏการณ์ว่า จะตีความจากทัศนะหรือแนวคิดแบบใดหรืออาจทำการศึกษาด้วยแนวคิดที่หลากหลายควบคู่กันไปก็ได้

การตีความปรากฏการณ์รัฐประหารในการเมืองไทยตามทัศนะของผู้เขียนเลือกใช้แนวคิดการตีความทางวัฒนธรรมและการมองปรากฏการณ์ในเชิงลึกของเกียทซ์โดยได้กำหนดกรอบในการตีความผ่านวัฒนธรรมองค์กรทหารที่มีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างจากองค์กรฝ่ายพลเรือนกับวัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่มีลักษณะของความเป็นอำนาจนิยมและอิสรนิยมที่สืบทอดมาจากการปกครองในอดีต ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการรัฐประหารในการเมืองไทยอยู่บ่อยครั้ง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวมแล้วทั้งสิ้น 13 ครั้ง หากนับดูแล้วระยะเวลาที่การเมืองไทยถูกแทรกแซงโดยฝ่ายทหารมีมากกว่าการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยเสียอีก

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า วงจรการรัฐประหารที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่า การเข้ามามีบทบาทหรือแทรกแซงทางการเมืองของฝ่ายทหาร ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามล้วนแต่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทหารควรเป็นเพียงองค์กรหนึ่งซึ่งไม่ควรเข้ามาแทรกแซงหรือมีบทบาทในการครอบงำทางการเมืองแต่ควรคำนึงถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และปล่อยให้ประชาชนกับรัฐบาลฝ่ายพลเรือนเป็นผู้บริหารจัดการปกครองประเทศ แก้ไขปัญหาหรือยุติวิกฤตการณ์ทางการเมืองตามกลไกของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ

เอกสารอ้างอิง

กมล สมวิเชียร. (2514). วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง. ใน *วรรณไวทยากร: รัฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2536). *ปัญหาการพัฒนาการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2540). *ไตรลักษณรัฐกับการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: สุขุมและบุตร.

_____. (2552). *รัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายการศึกษา.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2533). *การเมืองการบริหารไทย: ภาระของชาติ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิรันดร์ กุลฑานันท์. (2531). *การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2559). *ปรัชญาสังคมศาสตร์ การอธิบายทางสังคมรากฐานสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก.

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และสุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2561). วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย: ปัญหาเชิงโครงสร้าง. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*. 6 (2), 69-89.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2548). *คนไทยในอุดมคติ*. กรุงเทพมหานคร: แม็ค.

วัชรพล พุทธรักษา. (ม.ป.ป.). *แนวความคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมชี (Gramsci): บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย*. สืบค้นเมื่อ 16 มิถุนายน 2563, จาก https://www.academia.edu/518933/2007_แนวความคิดการครองอำนาจนำของกรัมชี_บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ_ทางการเมืองไทย_in Thai_

ยงศักดิ์ ตันติปิฎก. (ม.ป.ป.). *Thick Description การตีความวัฒนธรรมในงานชาติพันธุ์นิพนธ์*. สืบค้นเมื่อ 16 มิถุนายน 2563, จาก http://readgur.com/doc/2312069/thick-description-การตีความวัฒนธรรมในงานชาติพันธุ์นิพนธ์

สุจิต บุญบงการ. (2562). *ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2551). *ไตรสรณคมน์ทหาร รัฐประหาร และการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันปรีดี พนมยงค์.

เสนอ จันทรา. (2517). *สาเหตุของการยึดอำนาจในประเทศไทย (พ.ศ. 2454-พ.ศ. 2514).* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุสรณ์ ลิ่มมณี. (2561). *การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง แนวคิดและข้อโต้แย้งทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.

Almond, G. and Verba, S. (1972). *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.

Finer, S. (1958). Politics, Parties and Pressure Groups. *Political Studies*. 6 (3), 265-266. DOI: 10.1111/j.1467-9248.1958.tb01116.x

_____. (1962). *The Man on the Horseback: The Roll of the Military in Politics*. London: Pall Mall Press.

Nordlinger, E. A. (1977). *Soldier in Politics: Military Coups and Government*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Thomson, W. (1975). Regime Vulnerability and the Military Coup. *Comparative Politics.* 7 (4), 459-487. DOI:10.2307/421422